

Omin voimin osana ryhmää

Tässä artikkelissa erityisluokanopettajana työskentelevä Outi Juurikainen kertoo toiminta-alueittain opiskelevasta luokastaan Honkalampi-keskuksen koulussa Liperissä. Koulu tarjoaa esi-, perus- ja lisäopetusta muun muassa vaikeimmin vammaisille, autistisille sekä psykososiaalista tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Juurikaisen pitkä kokemus toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa näkyy myös tässä artikkelissa oivaltavina havaintoina oppilaan ja perheen kokonaisvaltaisesta huomioimisesta koulunkäynnin kontekstissa.

Teksti Outi Juurikainen

Toiminta-alueittain opiskeleva luokkani erityiskoulussa on kuin tilapäinen perhe, joka kokoontuu yhteen koulupäivien ajaksi. Oppilaat ovat taidoiltaan ja tavoitteiltaan hyvinkin erilaisia, mutta jokainen on arvostettu juuri sellaisena kuin on. Kiireettömyys mahdollistaa kohtaamisia, ja lämpimät kohtaamiset luovat turvallisen ilmapiirin. Tässä ilmapiirissä on mahdollisuus oppimiseen, vuorovaikutukseen ja kaveruuteen. Osallisuus ja yhteenkuuluvuuden tunteiden kasvaminen ovat osa oppimista.

Kiireettömyyden taika

Miten kiireettömyys syntyy meidän luokassamme? Jokainen koulupäivä on suunniteltu, mutta suunnitelmat saavat olla väljiä. Ihan ensimmäiseksi aamulla jokainen oppilas otetaan rauhassa vastaan, vaihdetaan kuulumiset ja autetaan vaatteiden riisumisessa. Joku syö aamupalaa, toinen tarvitsee wc-käynnin, kol-

mas autetaan nostoliinalla seisomatelineeseen ja neljännen aamun voi hetkeksi pysäyttää epileptikohtaus. Koulua yhtä kaikki. Yhteistä ryhmätuokiota ei aloiteta tietyllä kellonlyömällä vaan siinä vaiheessa, kun kaikki tai melkein kaikki alkavat olla valmiita.

Sama ajattelu kulkee läpi päivän ajan. Jokainen aikuinen osaa myös ohjata mahdollisesti odottelevaa oppilasta mielekkääseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. Jokainen luokka on totta kai erilainen ja joillekin toisille oppilaille odottelemisen voi olla vaikeaa.

Toinen arjen kulmakivi eli luottamus asuu kiireettömyyden sisällä. Jos jollakin oppilaalla on oma tärkeä asia kerrottavana, vähintään joku aikuisista pysähtyy ääntelyä kuuntelemaan ja siihen vastaamaan. Vaikka oppilas ei hakeutuisi vuorovaikutukseen, me yrittämme kaikin tavoin houkutella häntä siihen. Näin olemme vähitellen oppi-

neet tuntemaan ja ymmärtämään oppilaitamme paremmin ja paremmin. Tiedämme, mikä on kenestäkin hauskaa ja mikä jännittää. Huomaamme, milloin oppilaan vireystila on hyvä ja milloin taas väsymys voittaa. Kun vastaamme näihin tunteisiin ja tarpeisiin, viestimme oppilaille turvaa ja hyväksyntää.

Oppilaiden väliset vuorovaikutustilanteet vaativat usein aikuisen ohjauksen. Vuorovaikutuksen harjoittelua voi luontevasti lisätä ryhmätuokioihin kuten aamunavaukseen, musiikkitunneille tai liikuntatunneille. Moni oppilaista kuitenkin myös seuraa mielenkiinnolla pitkin päivää toisten tekemisiä katseellaan ja saattaa kommentoidakin.

Tutut kaverit ovat tuttuja ja turvallisia. Kun luokkaan tulee uusi oppilas esimerkiksi muutaman päivän tai viikon arviointi- tai hoitajaksolle, häntä vähän ihmetellään ja tarkkaillaan. Kun teemme yhdessä vaikkapa kotitalouden tunnin leipomuksia tai askartelua, tuntuu tekemisen meininki koko luokan yhteiseltä.

Tavoitteiden tärkeys

Yhdistävänä tekijänä oppilaillani on se, että kaikilla on kehitysvammaisuutta. Tuen tarve vaihtelee paljon. Joku kävelee ja puhuukin muutaman sanan. Osa ei pysty lainkaan liikuttamaan tahdonalaisesti omaa kehoaan eikä ääntele. Joku osaa koukata ruoan ja viedä lusikan suuhun, toinen ruokailee peg-letkun kautta. On oppilaita, jotka eivät näe eivätkä kuule. Vaikka toimimme erilaisten oppilaidemme kanssa suurimaksi osaksi yhdessä, jokaisella oppilaalla on välttämätöntä olla yksilölliset tavoitteet.

HOJKSin tavoitteiden asettelu on toiminta-alueittaisessa opetuksessa keskeistä. Meidänkään luokkamme ei suinkaan ole ainoastaan hengaamassa hyvässä ilmapiirissä, vaan tavoitteet on pohdittu jokaisen oppilaan kanssa tarkkaan. Tavoitteena on opetus suunnitelman mukaisesti asettaa tavoitteita, jotka ovat oppilaille mielekkäitä ja mahdollista saavuttaa. Tavoitteena on antaa oppilailleni tietoja ja taitoja, joiden avulla he suoriutuvat mahdollisimman itsenäisesti elämässään.

Oppilaiden tavoitteet ovat hyvin yksilöllisiä ja erilaisia. Esimerkiksi motorisissa taidoissa jollakin oppilaalla voi olla tavoitteena portaissa kävelyn ylläpitäminen ja vahvistuminen. Tämä mahdollistaa tulevaisuudessa liikkumisen erilaisissa ympäristöissä. Jollakin toisella oppilaalla motoristen taitojen tavoitteissa voi olla kehon tahattoman lihasjänteyden eli spastisuuden vähentäminen jumpilla ja asentohoidoilla koulupäivän aikana. Tällä on suuri merkitys hänen tulevaisuudessaan kipurien hallinnan ja toimintakyvyn kannalta.

Tavoitteiden asettelussa opettajan ei kannata sooloilla. ”Koko kylä kasvat-
taa lasta, ja koko moniammatillinen työryhmä kasvattaa erityistä tukea tarvitsevaa lasta.” HOJKSia laadittaessa saman pöydän ympärille kannattaa, vanhempien suostumuksella, koota mahdollisimman moni oppilaan kanssa työskentelevä aikuinen. Terapeutit ja ohjaajat tuntevat oppilaan erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Terapeutit auttavat paljon oppilaan taitojen arvioimisessa ja sopivien tehtävien löytämisessä omalta osaamisalueeltaan.

Kuvituskuva: Unsplash.

Fysioterapeutilla voi lisäksi olla tärkeitä havaintoja motoristen taitojen ohella myös vaikkapa oppilaan kommunikaatiotaitojen alueelle. Puheterapeutilla voi olla olennaisia havaintoja hienomotoriikasta.

Oppilaan ohjaajan tai ohjaajien läsnäolo HOJKS-kokouksissa on mielestäni myös tärkeää. Koulunkäynninohjaajat viettävät usein oppilaiden kanssa pidemmän päivän kuin opettaja. He pystyvät kertomaan havaintoja oppilaasta sekä varsinaisen koulupäivän ajalta että aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Oppilaat viettävät myös ison osan oppitunneista ohjaajien ohjauksessa. Jaamme tietoa myös havainnoista, joita teemme seurattessamme oppilaan työskennellessä jonkun toisen aikuisen kanssa.

Oppilaan omaa näkökulmaa ei pidä myöskään unohtaa riippumatta siitä, olisiko hänen mielekästä olla paikalla HOJKSin laadinnassa tai ei. Tavoitteiden laadinnassa olisi huomioitava oppilaan näkemykset omista vahvuuksis-

taan, vaikeuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Opetussuunnitelman mukaisesti HOJKSin lähtökohtana ovat juuri oppilaan vahvuudet. Myös opetuksen mielekkyyden näkökulmasta oppilaan näkökulmaa ei voi sivuuttaa.

Tavoitteita pohditaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Yhdessä laaditut tavoitteet ovat perusta opiskelulle, jota sitten pienemmällä porukalla koulussa toteutetaan. Opettaja koordinoi mutta ei edes kuvittele osaavansa kaikkea tai tietävänsä kaiken parhaiten. Opettajan vastuulla on, että oppilaan HOJKS täyttää kaikilta osin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja on sen edellä kertomieni periaatteiden mukainen. Itse valmistaudun kokoukseen tekemällä etukäteen HOJKSin pohjan ja pohtimalla tavoitteet, joita pidän tärkeinä. Kokouksessa tavoitteita tulee useimmiten lisää pohtimieni tavoitteiden rinnalle, ja etenkin terapeuteilta saadaan usein hyviä vinkkejä ja menetelmiä niiden harjoitteluun. Meidän luokassamme vastuu tavoit-

Kuvituskuva: Unsplash.

teiden harjoittelusta ja toteutumises-
ta on aikuisilla. Jo tavoitteen käsite on
oppilailteni liian iso pala purtavaksi.

Oppilaan oma ääni ja osallisuus

Olen työskennellyt erityiskoulussa ja opettanut toiminta-alueittain pian viisitoista vuotta. Vuosien kuluessa moni asia on muuttunut, mutta moni asia arjessa on ennallaan. Positiivinen pedagogiikka on kääntänyt katsetta entistä enemmän oppilaiden vahvuuksien suuntaan. Ainakin itse ajattelen niin, että taidot ilmaista omia mielipiteitä ja tehdä valintoja ovat tärkeämpiä taitoja kuin taito istua pulpetissa hiljaa paikallaan. Koulun ei tarvitse olla ”koulu-
maista”, vaan opetus voi aidosti lähteä siitä, mitä oppilaat eniten tarvitsevat ja mistä oppilaat pitävät.

Varon kovasti käyttämästä sanaa ”jumiminen”. Mielestäni oppilaiden omat kiinnostuksen kohteet ovat päinvastoin arvokkaita ja niitä kannattaa ope-

tuksessa hyödyntää. Jos oppilas on kovasti kiinnostunut pöllöistä tai junista, saatan esimerkiksi tehdä käsitteiden enemmän-vähemmän harjoittelua varten tehtäviä, joissa seikkailee pöllöjä tai junia. Käytän aikaa myös pöllökeskusteluihin uudestaan ja uudestaan, ja pyrin keskustelujen yhteydessä harjoittelemaan oppilaan kanssa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Voimme harjoitella hienomotorisia taitoja askartelemalla junia tai tekemällä kotitaloustunnilla pöllökakkuja. Sanomattakin on toki selvää, että koko koulupäivä ei pyöri vain yhden tai kahden kiinnostuksen kohteen ympärillä. Näen ne silti vahvuuksina, en kiellettyinä tai huonoina asioina.

Viidessätoista vuodessa oppilaat luokassa ovat vaihtuneet moneen kertaan mutta ennallaan on vahva tuen tarve. Hoidolliset toimet vaipanvaihtoista pukemiseen ja sähköisellä imulaitteella imemisestä täysin avustettuun ruo-

kailuun ovat ennallaan. Näen ne osana koulupäivää ja osana opettajan työtä, koska oppilaillani on paljon juuri päivittäisten toimintojen taitoihin liittyviä tavoitteita. Minun olisi opettajana mahdollonta arvioida esimerkiksi pukeutumisen edistymistä, jos en koskaan olisi mukana pukeutumistilanteissa. En voisi suunnitella tavoitteita oppilaiden ruokailuun, jos en olisi mukana ruokailuissa. Kuivaksi oppiminen on myös tärkeä harjoitettava ja arvioitava tavoite, jos oppilaalla on siihen mahdollisuuksia. Onnistumisia ei voi arvioida vessan oven takaa tai luokasta käsin.

Oppilaat tarvitsevat paljon lepoa päivän aikana. Joinakin päivinä jonkun oppilaan tärkein tavoite on hengittely matkahappipullojen avulla tai hengitysteiden liman irrottamiseksi tehdyllä asentohoidolla. Ulkoilu on yksi päivän tärkeimmistä oppitunneista sekä terveydellisistä että pedagogisista syistä. Pitkien koulupäivien vuoksi koulussa tapahtuva ulkoilu saattaa olla oppilaiden ainoa ulkoilu. Myöskään asumisyksiköissä asuvat oppilaat eivät välttämättä pääse muulloin kuin koulupäivien aikana ulkoilemaan. Ulkoilu tekee hyvää jokaisen lapsen ja nuoren hyvinvoinnille ja terveydelle. Ulkoillessa voi oppia sisältöjä kaikista toiminta-alueista. Ulkona harjoitteleminen esimerkiksi motorisia taitoja, kognitiivisia taitoja ja kommunikaatiotaitoja.

Lapsi kuuluu kouluun

Oikeus tulla kouluun omilla kyseisen päivän voimavaroilla on tärkeä oikeus. Kouluun tullaan kotoa tai asumisyksiköistä omien, tuttujen ihmisten luokse.

Ympäristö vaihtuu, ja päivään tulee rytmii ja erilainen merkitys. Koulun tehtävänä on tehdä oppimisympäristöstä sellainen, että oppilaan on siellä turvallista ja mahdollista olla. Omien oppilaideni kohdalla oppimisympäristö vaatii paljon apuvälineitä, tilaa ja osaavaa henkilökuntaa. Meidän koulumme oppimateriaalit on hankittu ja valittu oppilaitamme ajatellen. Meidän arkeamme helpottavat myös eriyttämistilat ja toimivat inva-wc:t sähkölavetteineen.

Ulkoisista puitteista riippumatta ajattelen kuitenkin niin, että tärkeintä niin erityiskoulun kuin lähikoulunkin oppimisympäristössä ovat lämminsydämiset aikuiset, joilla on vahva halu nähdä ja kuulla oppilas, ja ottaa hänet osaksi ryhmää. Lähikoulu ei tarvitse läheläkään kaikkia erityiskoulun apuvälineitä eikä tiloja luodakseen turvallisen ympäristön lapselle, jolla on vaikeaa kehitysvammaisuutta. On kuitenkin yksittäisiä oppilaita, joille ainoastaan asumisyksiköiden ja niiden hoitokapasiteetin läheisyys voi mahdollistaa turvallisen koulussa käymisen.

Ulkopuolisin silmin koulunkäyntimme on varmasti hyvin erilaista kuin yleisopetuksen opetusryhmissä. Opettajana ajattelen, että koulun merkitys on kuitenkin kaikilla lapsilla ja nuorilla yhteinen. Ollaan oppimassa taitoja, joita elämässä tullaan tarvitsemaan. Ollaan osa luokan ja koulun yhteisöä ja ollaan osa ympäröivää yhteiskuntaa. Opetellaan tekemään uusia asioita, välillä vaikeita eikö aina mieluisia. Tehdään myös kivoja asioita ja vieteään mukavia hetkiä, opitaan elämään ja olemaan toisten kanssa. Ehkä myös

oppilaiden näkökulmasta koulunkäynti toiminta-alueittain on aika samanlaisia kuin kaikkien muidenkin oppilaiden koulunkäynti?

Tulevaisuus ja tulevaisuus

Viimeisten vuosien aikana toiminta-alueittaisessa opetuksessa on tapahtunut paljon. Tietoa on saatavilla paljon helpommin, kattavammin ja selkeämmin kuin tämän urani alussa. Se toivotavasti helpottaa aloittelevaa opettajaa ja lisää oppilaiden yhdenvertaisuutta. Monenlaisia muutoksia on myös ilmassa tulevaisuuden suhteen.

Vuosi sitten keväällä yhteishakujen aikaan ihmettelimme, miten oppivelvollisuuden laajentamisessa unohdettiin niin täysin meidän oppilaamme. Jatko-opiskelut ovat pakollisia, mutta paikkoja ei ole, koska nykyiset oppilaitokset eivät ainakaan nykyisillä resursseillaan pysty ottamaan vastaan nuoria, joilla on vaikeavammaisuutta. Onko perusteltua, että oppilaalle haetaan pe-

ruskoulun päättyessä oppivelvollisuuden keskeytystä vamman tai sairauden vuoksi, jos oppilas on kuitenkin hyvin pystynyt opiskelemaan yksitoista vuotta kestävän pidennetyn oppivelvollisuuden ajan? Nyt olisi oikea aika lisätä opiskelupaikkoja ja rakentaa jatkokoulutuksiin oppimisympäristöjä, jotka mahdollistaisivat nuorten tasavertaisuuden.

Omilla kotikonnuillani on ollut nähtävissä, että toiminta-alueittain opiskelevia oppilaita on entistä enemmän siirretty opiskelemaan lähikouluihin ja lähikoulujen pienluokkiin. Monelle tämä on ollut hyvä ratkaisu, jotkut ovat kuitenkin siirtyneet haasteiden vuoksi erityiskouluumme hieman ylemmillä luokilla. Tulevaisuudelta toivon enemmän yhteistyötä ja kohtaamisia erilaisten koulujen ja oppilaiden välille. Koulusta riippumatta jokaisella oppilaalla on myös oikeus tuntea kuuluvansa johonkin isompaan ryhmään kuin oman ohjaajan kanssa muodostettuun parivaljakkoon.

Kirjoittaja

Outi Juurikainen
erityisluokanopettaja, FM
Honkalampi-keskuksen koulu
outi.juurikainen@gmail.com

Kirjoittajan kuva: Markku Ukskoski.